
कादंबरी.
सुवर्णमाला.

अनुक्रमणिका.

Our Diwali issue contains pictures from Subhadra-Harana.

सुवर्णमाला

विजयादशर्मी.

कादंबरी

भाग १.

अक्टोबर, १९१३. आश्विन, १८६९.

वर्ष ५. पुरुषोत्तम विश्राम मावजी. अंक २७.

हर हालमें खुश हंए

गर उसनें दीया गमतो उसी गममें रहे खुश.
और उसने जो मातम दीया मातममें रहे खुश
खानेको मीला कमतो उसी कममें रहे खुश,
जीस तोर कहा उसने उस आलम में रहे खुश,
दुःख दर्द में, आफतमें, जंजालमें खुश हएं,
पुर हए वोही मर्द जो हर हालमें खुश हएं

(नझीर.)

आशा बद्ध जन । काय जाणें नारायण
करी इंद्रियाची सेवा । पाहे आवडीचा हेवा
भ्रमलें चावले । तैसे उचित न कळे
तुका ह्मणें विषें । अन्न नाशियेलें जैसें

(तुकाराम.)

वैर, प्रीति, अभ्यास यश, होत होत ही होय,
यह रहीम निज संग ले, जनमत जगत न कोय.

(रहीम.)

OURSELVES.

We take this opportunity to tender our hearty and sincere thanks to the numerous subscribers and patrons of Suvarnamala to whose kind support the Suvarnamala owes its success. The Suvarnamala with its prepondering element of artistic illustrations is a novel venture and we mention it with satisfaction that our efforts in the service of art are generously appreciated all over. The Suvarnamala enters into its fifth year and appears in a new garb suited to its age and will greet our reader every monthly.

In this land of our India, art is fondly cherished from time immemorial. Many times in the vortex of currents and cross currents it may have been merged for some-time but always it came out shining, with added grandeur. It is again going through a period of transition and the devotees of art alive to the situation as they are, are sparing no pains for its revival. Originality and reflection of our national individuality is the ideal steadily kept in view and the Suvarnamala is contributing its own quota to that cause. Indian mythology and classical dramas and other literary works were freely and fully illustrated. We cannot but mention here that our artists ventured to express in picture the grand and lofty ideas in Shri Bhagavadgita and the popularity and consequent demand of those pictures completely prove that they have attained a large measure of success. That the majesty of the original cannot be immitated is certain. The mysticim of the whole will never be adequately illustrated yet our artists freely entered into the spirit of Shree-Bhagavad-gita which is plainly reflected in the pictures. Very shortly we intend to publish the whole of the Bhagwatgita with complete illustrations.

The fifth year will see also a new change in illustrations as it is intended to illustrate the lives of saints, ancient and modern, and also to depict social functions of our people. Historical illustrations will be our special feature and no efforts will be spared to take every opportunity to exhibit the works of best artists in India as represented in varions art exhibitions. In short the Suvarnamala will be as attractive as possible in every respect.

A word as to the dresses in our pictures. The dresses in which our pictures are garbed have given rise to a storm of controversy among the antiquarians and lovers of art and it is a matter of congratulations that the attention is drawn to this important subject. Of course in absence of any standard-style for proper guidance the artists do garb their heroes and heroines after their own ideas and fancy. Our artists also have done the same thing yet in justice to them we must mention here that various styles are adopted and it stands to their credit that they have succeeded all through. It will be idle to enter into that controversy here yet we may be allowed to record humbly our own opinion that the best standard and style of dress can be fouud only in ancient frisco paintings which we find in the famous Ajanta caves. At least this much will be granted that the paintings thereof represent the dresses and figures prevailing at the time of their creation. Keeping this ideal before our eyes our artists have depicted and dressed all the pictures of Kadambari in this number in the style and fashion of the paintings at Ajanta caves. Not only that but the whole scene of royal court represented in one of the pictures is taken just after the royal court painted in Ajanta caves. We humbly hope that our art loving readers will appreciate our efforts.

Lastly we can not but express our thanks to our artists one and all specially **Mr. M. V. Dhurandhar** who has alredy made a name for variety and originality of designs.

We shall consider our efforts to be of some service at least if we succeed in engaging the attention of our readers to devote their time and energy in the service of art and to replace it on the proud pedastal which it occupied once.

Please accept Dussera greetings of

PURSHOTAM VISHRAM MAWJI.

Ladies bathing in the Vetravati.

वेत्रावती स्नान.

The Royal Court

राजसभा.

King's bath.

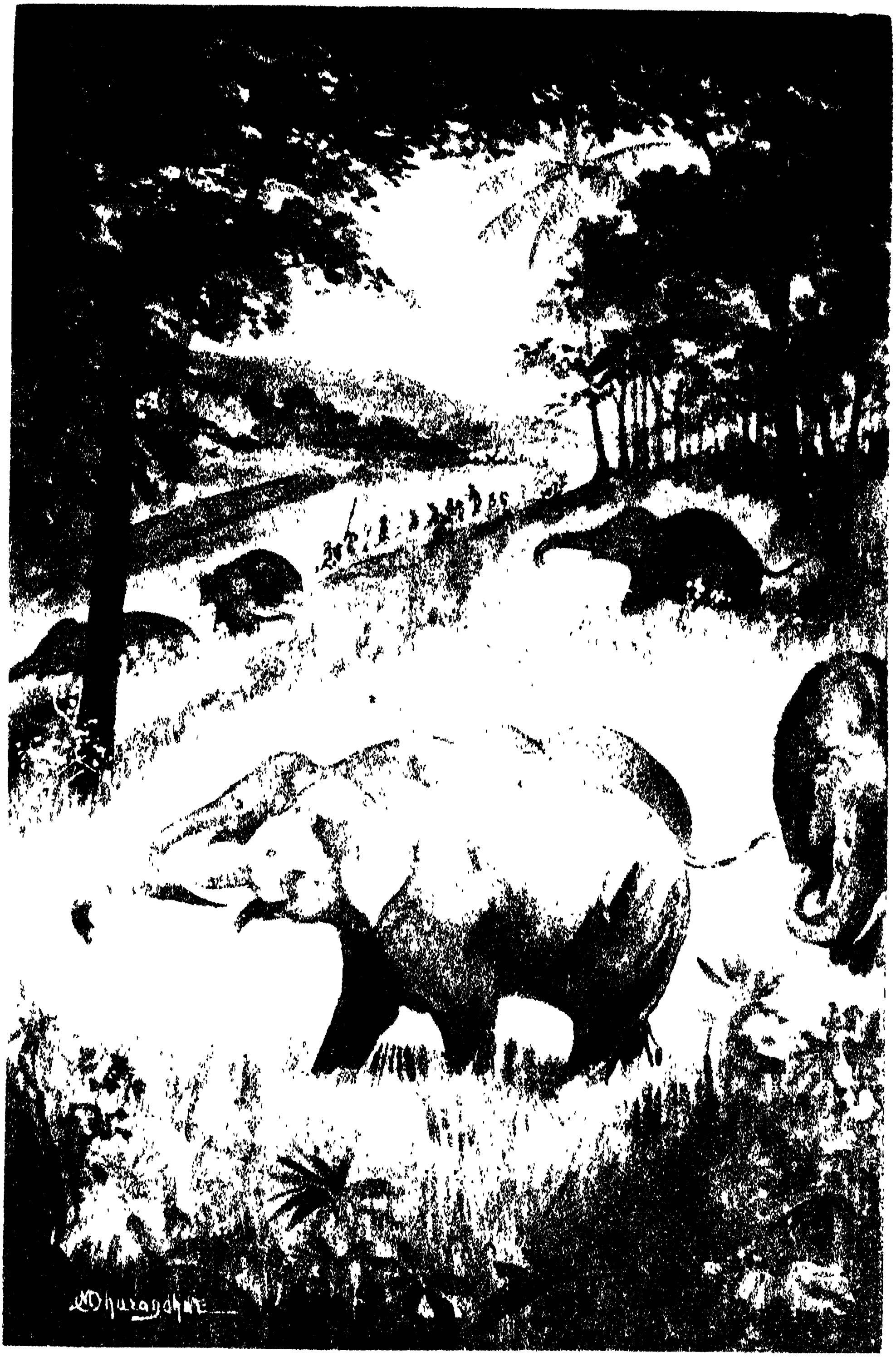
स्नान.

The King and the parrot.

नृपति-शुक.

The Hunt.

शिकार.

Destruction of parrots.

शुक-संहार.

The parrot revived.

शुक प्राण रक्षण.

The sage Jabali.

जावाली ऋषी.

KADAMBARI.

(BANABHAT.)

—:o:—

King Shudrak of immortal fame, was ruling in his capital, Vidisha by name on the banks of the Vetravati. His sway was universal and feudataries from all parts of the world paid homage to him. He was endowed with all princely virtues and was a great patron of art and learning. Poets, priests and philosophers thronged his court and he appreciated their talents always rewarding them with princely gifts. Vidisha his capital was visited by all and it shone with splendor like the capital of Indra· the King of gods in heavens. The river Vetravati surrounded the capital and it formed a girdle round it. The waters of Vetravati were stirred into waves by the ladies of the city going there and diving in waters early in the morning (see picture No. I) In beauty and splendour the waters of the river vied with the beauty and splendour of rainbow owing to the colours with which the elephants were painted and ornamented being washed there. Swans and other beautiful birds lent an additional charm to it. The prince was a handsome youth and ruled with justice tempered with mercy. One day the king attended his court when a maid-servant approched the king and kneeling down and with hands folded informed the king that a beautiful and charming daughter of a chandal wished to wait upon the king and that she had with her a parrot in a cage which she desired to present to the king. The king's curiosity was excited and he ordered the door-keeper to introduce the daughter of chandala in his presence. The door-keeper ushered her in when she saw the king seated on a throne in the centre surrounded by a number of feaudatories. With a view to attract attention the girl struck the floor with the stick in her hand. The king and the

courtiers turned their eyes to her when they saw first an old man standing in front of the girl. Though old his physique was remarkable in strength and form. Behind the old man one boy was standing with a cage in hand in which was seen a beautiful parrot all green. The girl also made a dignified homage to the king and the old man taking the cage from the hands of the boy presented it to the king and said "Great king, this parrot is a jewel on earth. Its name is Vaishampian and it knows all languages in the world. It is well versed in science and philosophy, has a first hand acquaintance with history, poetry and dramas. It knows the art of reconciling husband and wife, talks sweet and throws a spell of joy wherever it is taken. Therefore I request you to accept it as a present." With these words the old man presented the cage to the king when the parrot faced the king and with its right leg up and with a clear voice the parrot sang a song full of poetry and in praise of the king. (see picture No.2) The king was extremely pleased with the parrot and accepted the present. The sweet poetic words uttered in a clear tone made a strong impression on the king and the king was lost in wonder at the achievements of the parrot. It was the time for taking a bath so the king left the court after issuing directions to entertain the daughter of chandala, the old man and the boy. He sent the parrot to his queen with orders to feed him well and went to bath. He was first besmeared with scented oils by the maids of court and he seated himself on a silver stand.

The maids were beautiful and some of them were lotus-coloured and consequently the jugs in their hands looked like lotuses. Some of the maids had silver jugs and the jugs looked like full moon and the streams of water from the jug looked like rays of the moon. (see picture No. 3). After bath the king worshipped and the usual prayers were attended to. Dinner was awaiting

him and the king enjoyed the rich preparations in company of his friends and companions. After dinner he went to the drawing room which was ornamented with white screens which lent an additional charm to the already beautiful drawing-room with the golden posts. After indulging in coversation with his friends on various subjects the king ordered the parrot to be brought in his presence. The door-attendant of the queen brought the cage and with a deep bow informed the king that the queen had sent the parrot and was highly satisfied with it.

The king took the cage into his hand and inquired of the parrot whether it enjoyed the food that was given to it. The parrot said " King of kings, what can be wanting in your palace ? I enjoyed the food and it tasted like nectar." When asked by the king to narrate the life history of the parrot (see picture No. 4) it continued " O king, in Vindhya forest there is a beautiful lake called Pampa at the side of which the sage Agasti practised penance. Just near the hermitage grew a Shinshipa tree n which there was the nest of my parents. I was born in that nest when my parents had advanced in age and my mother did not survive long after my birth to enjoy the blessed happiness. Old as my father was, he brought me up with all the care of loving father and fed me with what he could collect from under the tree. In course of time I became full-fledged yet I had no power of flying One day a great noise disturbed our quiet peace.

Lions began to roar, elephants ran here and there making a pitiful noise, the deer left off their herds and were led astray. The birds were fleeing from tree to tree to save their lives. Added to all was the big noise of huntt ing parties and of their weapons. All this indicated a hun- carried on by the Bhills. (see picture No. 5). After a time peace prevailed and as I was burning with curiosity to see what happened I peeped my head out and threw a

glance all round when I saw a young man strong and stout of physique seated in the middle of all the Bhills obviously their leader. The picture of a young man with no aim and object beyond enjoying himself at the cost of the lives of other poor innocent creatures put me to think out the whole problem when all the hunting party approached the tree on which I was and camped there for rest. All departed after a while except an old Bhil who remained behind and counted all the nests on the tree. After a while he began to climb the tree and began to forcibly draw out the young ones from the nest. My father was lost in terror and could not understand what to do. Finding his situation helpless he made frantic efforts to save my life but they were of no avail. Sheer love of the highest type at last gave him an idea and he concealed me completely under his old wings. Death could not be stayed and that man by turn came to our nest and there thrust his death-dealing hand in our nest. (see picture No. 6). My father tried to thwart him by his beak but the powerful man drew out my father and killed him and threw him aside. Fortunately being concealed under his wings I was not seen by the man and I some-how crawled to a tree and there hid myself. Thirst at last forced me out of it and I tried to go forth in search of water but could make no progress and fainted. Harita the pupil of the famous Jabali was going by the way to the lake for bath and accidently he saw me struggling for my life and took pity on me. Good men are endowed by nature with a soft heart and he took me up' and carried me to the lake. When at the lake Harita lifted me up and dropped water in mouth by his fingures. (see picture No. 7) After bath Harita went to the hermitage of Jabali. There I saw in the middle one Asoka tree under which sage Jabali was sitting. He was an old man and seemed to have seen many summers. His body though worn out looked strong enough. His beard was long and flowed down to his breast. (see picture No. 8).

कादंबरी.

(बाणभट्ट.)

माळव देशांत वेत्रावती नदीनें वेष्टिलेली विदिशा नांवाची एक राजधानी होती. त्याठिकाणीं शूद्रक नांवाचा राजा राज्य करीत असे. त्याची सत्ता सर्व पृथ्वीवर असल्यामुळें सर्व राजे त्याची आज्ञा शिरसा मान्य करीत असत. तो भूलोकचा इंद्रच आहे असें सर्व लोकांस वाटत असे. त्यानें आपल्या प्रतापाच्या योगानें व प्रेमाच्या योगानें सर्व मांडलीक राजे आपल्या अगदीं हातांत ठेविले होते. सार्वभौम राजाच्या अंगीं जीं लक्षणें असावीं, तीं सर्व त्याच ठिकाणीं होतीं. सद्गुणाचें राहण्याचे ठिकाणच, काव्यरूप अमृतरसाचा जणूं उगमच, रसिक जनांस आधारभूत, चतुर पुरुषांत अग्रगण्य असा तो राजा होता. त्या राजाची विदिशा नांवाची राजधानी होती. ती इतकी विस्तीर्ण होती कीं, सर्व त्रैलोक्य तिजपासून उत्पन्न झालें आहे कीं काय असें वाटत असे ! त्या राजधानीला लागून वेत्रवती नांवाची नदी होती. मालव देशांतील सुंदर स्त्रिया वेत्रवती नदींत स्नानें करण्याकरितां जात असत व त्या त्या ठिकाणीं डुंबत असल्यामुळें त्या नदींत तरंगावर तरंग उठत असत. (चित्र १ लें पहा.) राजाचे रंगविलेले हत्ती त्या नदींत पोहण्यांकरितां जात असत व त्यांच्या अंगावरचे रंग धुतले जाऊन नदींत पसरत, त्यामुळें संध्याकालाप्रमाणें नदीची शोभा दिसत असे नदीच्या तीरावर राजहंस पक्ष्यांचें कळप फिरत असल्यामुळें त्याचें शब्दही त्या ठिकाणीं घुमत असत. राजानें सर्व पृथ्वी जिंकून वश केली असल्यामुळें त्यास राज्यांतील बिलकूल काळजी उरली नव्हती. परद्वीपांहून देखील राजे येऊन त्याच्या सेवेस तत्पर राहत असत. तो राजा तरुण व रूपसंपन्न होता, परंतु त्याला संतति केव्हां होते ह्मणून प्रधानादिकांचें लक्ष तिकडे अगदीं लागून राहिलें होतें. राजाचें लक्ष शत्रूंच्या पराभवाकडे व शरीरसंपत्ति चांगली राखण्याकडे होतें. तो आपले प्रियमित्र राजपुत्र

यांजबराबर कधीं गायनांत, कधीं शास्त्रीय विषयाच्या विवेचनांत, कधीं अरण्यांत जाऊन मृगया करण्यांत आपला वेळ आनंदानें घालवीत असे. एके दिवशीं कमलवनें प्रफुल्लित करीत भगवान सूर्यनारायण उदय पावून आकाशावर चढूं लागला आहे अशा वेळीं शूद्रक राजा आपल्या सभामंडपांत येऊन बसला. तों इतक्यांत एक द्वारपालिका राजाजवळ आली व जमीनीवर गुडघे टेंकून व हात जोडून ह्मणाली "एक चांडाळकन्या बरोबर राघूचा पिंजरा घेऊन आली आहे. तिची अशी विनंति आहे कीं हें पक्षीरत्नही महाराजांच्या संग्रहीं असावें ह्मणून त्यास घेऊन मी येथें आलें आहें आणि महाराजाचें दर्शनसुख घ्यावें, अशी माझी फार उत्कंठा आहे." तिचें भाषण ऐकून राजास मोठें आश्चर्य वाटलें व त्यानें तिला घेऊन येण्यास दासीस सांगितलें. द्वारपालिकेनें जाऊन त्या चांडाळकन्येस बोलावून आणिलें. आंत आल्यावर तिनें पाहिलें तों सभेच्या मध्यभागीं राजा बसला आहे व सभोंवतीं पुष्कळ मांडलीक राजे बसले आहेत. याप्रमाणें राजाला पाहिल्यावर त्या चांडाळकन्येनें सर्वांचें लक्ष आपणाकडे लागावें ह्मणून हातानें वेळवाची काठी त्या सभामंडपाच्या फरसबंदीवर आपटली. राजाची दृष्टी त्या चांडाळकन्येकडे गेली तेव्हां ज्याचें तारुण्य गेले आहे तरी शरीर बळकट व पिळदार दिसत आहे असा एक वृद्ध पुरुष पहिल्यानें तिच्यापुढें दृष्टीस पडला. तसाच त्या चांडाळकन्येच्या मागें एक मुलगा होता त्याचे हातांत सोन्याच्या ताराचा पिंजरा होता व त्यांत हिरवागार एक राघू होता ती चांडाळकन्याही फारच तेजस्वी दिसत होती. त्या चांडाळकन्येनें वांकून प्रौढपणानें राजास प्रणाम केला. इतक्यांत त्या वृद्ध मनुष्यानें राघूचा पिंजरा त्या मुलापासून घेतला व राजापुढें करून ह्मणाला, "महाराज हा पोपट सर्व पृथ्वींत एक रत्न आहे. याचें नांव वैशंपायन. हा राघू सर्व भाषा जाणतो आहे. अनेक शास्त्रें, राजनीति, इतिहास, काव्यें, नाटकें, व सर्व ललित कला जाणणारा, रुसलेल्या स्त्रियांची समजूत करणारा, मनुष्यांची व जनावरांचीं लक्षणें जाणणारा आणि मधुर भाषणांनीं आनंद देणारा असा हा आहे. याकरितां याचा महाराजांनीं स्वीकार करावा" असें बोलून त्या वृद्ध पुरुषानें पिंजरा पुढें ठेविला आणि तो मागें सरला. तो पुरुष मागें झाल्यावर त्या पिंजऱ्यांतील राव्यानें राजाकडे तोंड करून व आपला उजवा पाय वर करून स्पष्ट व मधुर वाणीनें जयजयकार केला व राजास अनुलक्षून काव्य पूर्ण अशी एक आर्या म्हटली. (चित्र २ रें पहा.) राजानें राव्याच्या स्पष्ट, मधुर व

शुद्र काव्याची फारच स्तुती केली व स्नानाची वेळ झाल्यामुळें राजा उठला व चांडाळकन्येस "या ठिकाणीं स्वस्थ राहून विश्रांति घ्यावी" असें सांगून व वैशंपायनास आंत घेऊन जाऊन त्याची व्यवस्था करण्यास दासीस सांगून तो अंतर्गृहांत गेला. व तेथें अंगावरील भूषणें काढून त्यानें व्यायामशाळेंत व्यायाम केला व नंतर स्नानगृहांत गेला. त्या ठिकाणीं दासी तयार होत्या. त्यांनीं सुगंधी तेलें व मसाले राजाच्या अंगास लाऊन व चोळून ते निर्मल केलें. नंतर वरुण जसा हंसावर बसतो तसा तो स्फटिकाच्या चौरंगावर स्नानाकरितां जाऊन बसला. कांहीं दासींनीं पाचूचे कलश हातांत घेतल्यामुळें त्यांच्या हिरव्या कांतीनें त्या कमलिनीसारख्या दिसत होत्या व त्यांच्या हातांतील पाणी ओतण्याचे कलश कमलपत्रांच्या द्रोणासारखे दिसत होते. कांहीं दासींनीं रुप्याचे कलश घेतले होते, त्यामुळें त्या शुक्लपक्षांतील रात्रीप्रमाणे दिसत होत्या! त्यांचे हातांतील कलश चंद्राप्रमाणें दिसत होते व त्यांतील जलधारा चंद्रिकेप्रमाणें शोभत होत्या! कलश उचलण्याच्या श्रमानें त्यांच्या अंगास घर्म आल्यामुळें, ह्या जलदेवता स्फटिकांच्या कलशांत तीर्थजलें घेऊनच आल्या आहेत कीं काय असें भासत होतें! (चित्र ३ रें पहा.) अशा रीतीनें निर्मल स्नान करून सूर्यास अर्घ्य देऊन पितरास तर्पण करून त्यानें शिवपूजा केली व नंतर होम करून आपल्या अंगावर भूषणें घालून उत्तम वस्त्रें परिधान केलीं. पुढें राजपुत्रासह मोठ्या प्रेमानें त्यानें उत्तम पक्वान्नाचें भोजन केलें. भोजन झाल्यावर राजानें तांबूल ग्रहण करून आपल्या बैठकीच्या दिवाणखान्यांत गेला. त्या ठिकाणीं चोहोंबाजूंस शुभ्र पडदे लाविले होते तेणें-करून ह्या स्फटिकाच्याच भिंती आहेत कीं काय असा भास होई! त्या दिवाण-खान्यास सुवर्णाचे खांब होते. दिवाणखान्याच्या मध्यभागीं असलेल्या पलंगावर बसून शूद्रक राजा कांहीं वेळ राजपुत्रांबरोबर इकडच्या तिकडच्या गोष्टी बोलत बसला, नंतर त्या राघूचें वर्तमान समजण्याविषयीं राजास उत्कंठा वाटून त्यानें द्वारपालिकेस तो राघू आणण्यास सांगितलें. तिनें जाऊन आज्ञेप्रमाणें तो राघूचा पिंजरा तेथें आणिला. त्या द्वारपालिकेबरोबर एक वृद्ध द्वारपाल होता. तो राजास लवून नमन करून ह्मणाला, "महाराज, पाणी साहेबांनीं राव्यास पाठविलें आहे." मग राजा त्या राघूस ह्मणाला "तुला आवडतात ते पदार्थ खावयास मिळाले ना?" तो ह्मणाला "महाराज, आपल्या येथें काय कमी आहे? मी सर्व आवडते पदार्थ खाल्ले व ते सर्व मला अमृता-

सारखे फारच मिष्ट लागले!" (चित्र ४ थें पहा.) मग राजानें त्यास त्याचा सर्व वृत्तांत पुसतांच तो ह्मणाला "विंध्यारण्यांत दंडकारण्य ह्मणून एक प्रदेश आहे. त्यांत अगस्ति ऋषींचा आश्रम आहे. त्या आश्रमाजवळील पंपा सरोवराच्या बाजूस एक शिंशिपा वृक्ष आहे. त्या वृक्षावर एक्या जुन्या घरट्यांत माझा जन्म झाला. प्रसूती काळींच माझी माता प्रसव वेदनेनें पीडित होऊन परलोकास गेली. माझा बाप वृद्ध होता तरी त्यानें मोठ्या कष्टानें माझें लालनपालन केलें. मला पंख फुटूं लागले. एके दिवशीं सूर्यनारायण आपल्या प्रखर तेजानें पृथ्वी तापवीत असतां मृगया करण्याकरितां भिल्ल लोक त्याठिकाणीं आले. व त्या योगानें जिकडे तिकडे कोलाहल माजला. त्या भिल्लांच्या बाणानें जजरीत होऊन सिंह गर्जना करूं लागले. हत्ती कळपांतून फुटून सैरावैरा पळूं लागले. भयभीत हरीण दीनस्वरानें ओरडूं लागले. पक्षीही वृक्षावरून उडून कलकलाट करीत हिंडूं लागले. धनुष्याच्या टणत्कारानीं व कोलाहलामुळें ते ठिकाण अगदीं दणाणून गेलें! (चित्र ५ वें पहा.) मृगयेचा गलबला शांत झाल्यावर बालस्वभावामुळें एवढी गडबड कशाची आहे ती पहावी ह्मणून मी घरट्या बाहेर तोंड काढून पाहूं लागलों तों मला त्यांचे मध्यभागीं असलेला त्यांचा मातंग नांवाचा महाबलाढ्य तरुण असा नायक दिसला मी त्याच्या परिस्थितीचा विचार करीत आहे इतक्यांत तोच मी होतो त्याच शिंशिपा वृक्षाखालीं विश्रांति घेण्याकरितां आला. विश्रांती घेऊन तो तेथून निघून गेल्यावर त्यांचे पैकीच एक ह्मातारा भिल्ल त्या वृक्षावरील घरटीं मोजून वृक्षावर चढूं लागला तो क्रूर दिसत होता व आतां सर्व राघूंच्या पिलांना मारतो कीं काय असें वाटत होतें. असा तो अपरिहार्य व प्राण घातक प्रसंग भलत्याच वेळीं येऊन ठेपल्यामुळें माझा बाप भयानें कांपूं लागला व कावऱ्याबावऱ्या दृष्टीनें चोंहोंकडे पाहूं लागला. काय करावें व काय न करावें हें त्यास सुचेनासे झालें. माझें रक्षण करण्याविषयीं तो व्याकुळ झाला आणि आतां दुसरा इलाज नाहीं असें समजून भयानें निर्बल झालेल्या आपल्या पंखांनीं मला झांकून व पोटाशीं घट्ट धरून बसला. इतक्यांत तो पापी सर्व फांद्यावरून फिरत फिरत आमच्या घरट्याजवळ आला, आणि कृष्णसर्पाप्रमाणें भयंकर आणि काळाच्या दंडाचें अनुकरण करणारा असा आपला डावा हात त्यानें आमच्या घरट्यांत घातला. त्यावेळीं माझ्या बापानें त्याच्या हातास चोंचीनें प्रहार केले. (चित्र ६ वें पहा.) तरी त्या अधमानें त्यास न सोडतां कोट्याबाहेर काढून मारिलें. मी बापाच्या पंखांत दडून बसलों होतों,

तो याच्या दृष्टीस पडलों नाहीं! त्या दुष्टानें माझ्या बापाची मान मुरगळून त्याला फेंकून दिलें तेव्हां मी तेथून निसटून प्राण वांचविण्याकरितां खरडत खरडत एक तमाल वृक्ष होता त्याच्या बुंधांत जाऊन लपून बसलों! मला तृषा फार लागल्यामुळ मी पाण्याकरितां धडपडत पुढें चाललों इतक्यांत महा तपस्वी जाबाली ऋषींचा मुलगा हारित हा त्या रस्त्यानें सरोवरांवर स्नान करण्याकरितां चालला होता. साधूंचीं मनें कारणावांचूनही दयार्द्र असतात. माझी ती अवस्था पाहून त्याला दया आली व त्यानें मला उचलून सरोवराच्या कांठीं नेवविलें. सरोवराचे कांठीं आल्यावर त्या हारित ऋषीनें आपला दंड-कमंडलू खालीं ठेविला आणि त्यानें मला आपल्याजवळ घेऊन त्या सरोवरांतील उदकबिंदु आपल्या बोटानें माझ्या तोंडांत सोडले व माझ्या अंगावरही थोडें पाणी शिंपडलें त्यामुळें मी थोडासा सावध झालों. (चित्र ७ वे पहा.) यथा-विधि स्नान झाल्यावर मला जवळ घेऊन तो हळूहळू तपोवनाकडे चालला. कांहीं अंतरावर एक अतिरमणीय असा आश्रम माझे दृष्टीस पडला. त्या आश्रमाच्या मध्यभागीं एक सुंदर अशोक वृक्ष होता. त्याच्या खालीं भगवान् जाबाली ऋषी बसले होते ते माझ्या दृष्टीस पडले त्या महर्षीचा देह जरेनें शुभ्र झाला होता. डोकें पांढरें दिसत होतें. मस्तकावरील शुभ्र जटा लांब लांब दिसत होत्या त्यांनीं आपल्या कपाळावर भस्माचा त्रिपुंड्र लावला होता. मुनींची मूर्ती कृश होती. गाल बसके व नाक उंच होते डोळ्यांतील बाहुल्या वक्र होत्या. कानांवरील केसांनीं कानांचीं भोकें झांकून गेलीं होतीं त्यांची दाढी नाभीपर्यंत लोंबत होती व अंगावर स्पष्ट शिरा दिसत होत्या. खांद्यावर शुभ्र यज्ञोपवीत लोंबत होतें व उजव्या हातांत स्वच्छ स्फटिक मण्यांची माळ होती. अंगावरची वस्त्रें फारच शुभ्र होतीं. (चित्र ८ वें पहा.).

श्रीमद्—बाणभट—विरचित

કાદંમ્બરી.

(પૂર્વાર્ધ.)

માલવા દેશમાં આવેલી વિદિશા નામની નગરીના શુદ્રક નામે રાજા હતો. દેવોના રાજા જેમ ઇંદ્ર તેમ સર્વ નૃપતિમંડલ તેની આજ્ઞાધીન હતું. ચક્રવર્તી રાજાના સર્વ લક્ષણો તેનામાં હતાં શત્રુઓ તેના નામથી જ ધ્રુજતા હતા, તેનામાં ધર્મનો વાસ હતો અને પ્રજામાં માત્ર ચિત્રોમાં જ વર્ણશંકર ચિત્રો આલેખાતાં હતાં. આથી વિદિશા નગરીની પ્રજા સુખી હતી. આ વિદિશા નગરીની ચારે બાજુ વેત્રાવતી નદી આવી રહેલી હતી. આ નગરી એટલી બધી વિસ્તીર્ણ હતી કે જાણે

ત્રૈલોકયનું એ મૂળ જ હોય નહી એમ ભાસ થતો હતો. નદીના પ્રવાહમાં માલવાની વિલાસનીઓના સ્નાન કરવાથી અને સ્નાન કરવા આવેલા હાથીઓનાં કુંભસ્થળ ઉપરના સિંદૂર વડે તે નદીનું પાણી સંધ્યાસમયના રંગ જેવું દેખાતું હતું, અને તેના કિનારા મદમત્ત કલહંસ પક્ષિઓના કોલાહલને લીધે ગાજી રહ્યા હતા. આવી રીતે ચારે પાસથી ઘેરાયલી વિદિશા નગરીના રાજાએ સર્વ જગતને જીતી લીધું હતું અને રાજ્ય તરફની તેને યત્કિંચિત ચિંતા નહોતી. (જુઓ ચિત્ર નં. ૧) આ રાજા કોઇવાર મૃગયામાં, કોઇવાર શાસ્ત્ર કથામાં, કોઇવાર ઇતિહાસ અને પુરાણ શ્રવણ કરવામાં કોઇવાર ચિત્રવિનોદમાં, એમ વિવિધ પ્રકારના સ્ત્રી વિલાસથી થતા સુખમાં મન નહીં ઘાલતાં, આખો દિવસ મિત્રોની સાથે ગાળતો હતો. એક દિવસ સૂર્યોદય થયા પછી થોડી વારે છડી ઝાલનારી પ્રતિહારી રાજાની પાસે આવી પોતાનાં ઘુંટણ જમીનપર ટેકવી નમ્રતાથી બોલી કે, હે રાજન! એક ચંડાલ કન્યા કોઇ પોપટને પાંજરામાં પુરી લાવી છે અને અરજ કરે છે કે "મ્હારો આશ્ચર્યકારક પોપટ અખિલ ભુવનનું એક રત્ન છે એમ જાણી આપના દર્શનની અભિલાષાથી આપના ચરણ પાસે તે પક્ષીને લઇને આવી છું." માટે આપની શી આજ્ઞા છે? રાજાને પણ આશ્ચર્ય ઉપજવાથી તેને અંદર લાવવાની આજ્ઞા આપી. ચંડાલ કન્યા અંદર આવતાંજ હજારો રાજાની વચમાં બીરાજેલા રાજાને જોતાં રાજાની દૃષ્ટિ પોતાભણી ખેંચવા તેણે પોતાની વાંસની લાકડી એકવાર જમીનપર પછાડી, અવાજથી સર્વ નૃપતિમંડલે રાજાના તરફથી દૃષ્ટિ ફેરવી ચંડાલ કન્યા તરફ જોયું. રાજા પણ તે ચંડાળ કન્યાને એકી નજરે જોવા લાગ્યો. તે કન્યાની બાજુમાં આર્ય વેષવાળો અને ધોળાં વસ્ત્રવાળો એક પુરૂષ ઉભો હતો અને પાછળ એક ચંડાલ જાતીનો બાલ વયનો છોકરો હતો જેણે પોપટનું પાંજરૂં પકડયું હતું. સાદા વસ્ત્રથી ઢંકાયલી તે કન્યાનું શરીર જોતાં રાજા વિસ્મય પામ્યો અને તેના રૂપ માટે વિચારમાં પડયો. તે કન્યાએ પ્રૌઢ સ્ત્રીની પેઠે તેને પ્રણામ કર્યા. પેલા વૃદ્ધ પુરૂષે પાંજરા સાથેજ પોપટને લાવી જરા આગળ આવી રાજાની પાસે મૂકીને કહ્યું કે–દેવ! આ પોપટ સર્વ શાસ્ત્ર જાણે છે, રાજનીતિ પ્રયોગમાં કુશળ છે, કોપેલી સ્ત્રીને મનાવવાના ઉપાય જાણે છે, હાથી, ઘોડા, પુરૂષ અને સ્ત્રીઓના લક્ષણ સમજે છે, સકલ ભૂતલનું એક રત્ન છે અને એનું નામ વૈશમ્પાયન છે. સર્વ રત્નના સમુદ્ર જેવા આપ છો એમ જાણી અમારા શેઠની પુત્રા એને લઇને આપની પાસે આવી છે માટે આપ એનું ગ્રહણ કરો–એટલું કહી પાંજરૂં રાજાની પાસે મૂકી તે પાછો ગયો. તે વૃદ્ધના ગયા પછી પોપટે પોતાનો જમણો પગ ઉંચો કરી જય શબ્દ બોલીને રાજાને ઉદ્દેશી નીચેની આર્યા બોલ્યો.—

અન્તઃ શોકાનલની પાસે સ્તનયુગ, અશ્રુથી ભીનું,
ભજે વિમુક્તાહાર, વ્રતને જાણે, રિપુ સ્ત્રીનું.

આ સાંભળી રાજાને ઘણો વિસ્મય થયો (જુઓ ચિત્ર નં. ૨). અને તેણે પોતાના નીતિશાસ્ત્રમાં પ્રવીણ કુમારપાલિત પ્રધાનને પક્ષી જાતીની વિચક્ષણુતા માટે કહ્યું. મધ્યાન્હ થયા એટલે સર્વ રાજમંડલને વિસર્જન કરીને રાજા શુદ્રક સભાસ્થાનમાંથી ઉઠયો. રાજપુત્રો સાથે કસરતશાળામાં કસરત કરી રાજા સ્નાન કરવાની ભૂમિ તરફ ગયો. સ્ફટિક મણિના બાજઠ ઉપર રાજાએ બેઠક લીધા પછી સ્નાન કરાવનાર ગણિકાઓએ રાજાની ઉપર સુવર્ણ કલશથી ચંદનયુક્ત સુગંધથી જળની ધારાઓ કરી તેના શરીરને અભિષેકથી સ્વચ્છ કર્યું (જુઓ ચિત્ર નં. ૩.) સ્નાન થઇ રહ્યા પછી બે સફેદ ઝીણાં વસ્ત્ર તેણે ધારણકર્યાં અને રેશ્મી વસ્ત્રનો માથે ફેંટો બાંધ્યો. પછી પોતાના નિયમાદિક કર્મ કરી બીજા રાજાઓની સાથે તેણે આનંદથી ભોજન કર્યું.

ભોજન કર્યા પછી મુખવાસ લઈ રાજા સભામંડપ તરફ ગયો અને એક બીછાવેલા પલંગ પર જઈ બેઠો. તેની તલવાર પકડનાર દાસી તેના પગ ચાંપવા બેઠી. બીજી સ્ત્રી ચમર ઉરાડવા લાગી. રાજાનું મન વૈશમ્પાયનનું વૃત્તાંત જાણવા અધીરૂં થઈ રહ્યું હતું તેથી પોપટને લઈ આવવા એક દાસીને હુકમ કર્યો. દાસીએ પોપટને પાંજરાસાથેજ લાવી રાજા પાસે મુકયો. રાજાએ પોપટની પાસેથી તેને રાણી તરફથી મળેલા ભોજનાદિક સંબંધી સમાચાર જાણી તેને તેના જન્મ, દેશ તથા નામ, માતાપિતા વિગરે બાબત પ્રશ્ન કર્યા. વળી વધારેમાં પૂછ્યુ કે વેદાભ્યાસ તથા શાસ્ત્રાભ્યાસમાં શી રીતે પ્રવીણ થયા; પક્ષીના વેશમાં આપ કોઈ ગુપ્ત પુરૂષ છો; પાંજરામાં કયાંથી પકડાયા છો; ચાંડાલના હાથમાં શી રીતે આવ્યા છો! આના જવાબમાં વૈશમ્પાયન વિચાર કરી આદરથી બોલ્યો કે દેવ, વાત ઘણી લાંબી છે, તો પણ જો આપની ઇચ્છા હોય તો સાંભળો. (જુઓ ચિત્ર નં. ૪) પોપટના આ જવાબથી સર્વ આશ્ચર્યચકિત થઈ તેના પ્રતિ જોવા લાગ્યા

પોપટ બોલ્યો,—"વિંધ્યાટવી નામે પૂર્વ અને પશ્ચિમ કિનારાને અડકતી વનભૂમિ છે. તે વનભૂમિમાં દંડકારણ્યની અંદર ધર્મ રાજાની ઉત્પત્તિ જેવું એક આશ્રમસ્થાન છે જેમાં મહર્ષિ અગસ્ત્ય તથા તેમનાં પત્ની લોપામુદ્રા રહે છે; આ આશ્રમની પાસે અગાધ જળથી ભરેલું પંપા નામનું સરોવર છે. આ સરોવરની પશ્ચિમ બાજુમાં મ્હોટું જુનુ શાલ્મલી (શીમળાનું) વૃક્ષ છે. જ્યાં ઘણા પ્રકારનાં પક્ષીઓ વસે છે.

તે ઝાડની એક જુની બખોલમાં મ્હારા વૃદ્ધ પિતા મ્હારી સાથે રહેતા હતા. મ્હારી માતા મ્હારા જન્મ પછી પ્રસવવેદનાથી મૃત્યુ પામી હતી. મ્હારા પિતા વૃદ્ધ હોવાથી પાસે પડેલા દાણા લાવી મને ખવરાવતા ને વધે તે

પોતે ખાતા હતા. એક દિવસે સવારમાં એકાએક વનચરને ત્રાસદાયક મૃગયા કરનારાઓનો કોલાહલ સંભળાયો. આ અવાજથી ભય પામી હું પિતાની પાંખમાં ભરાયો. શિકારીઓના મ્હોટા ટોળાનો આખા વનને ગજાવી મુકતો કોલાહલ જ્યારે સાંભળ્યો ત્યારે સર્વ પક્ષીઓ, ડુક્કરો, હરિણો વિગેરે ભયથી ત્રાસ પામી આમ તેમ સંતાવા લાગ્યા. વનગજો તથા તેમના બચ્ચાંઓ પણ રાઢ પાડી આમ તેમ નાસવા લાગ્યાં. (જુઓ ચિત્ર નં. ૫.) ઘણો વખત વીત્યા બાદ જ્યારે સર્વ વન કાંઈ શાંત લાગ્યું ત્યારે મનમાં કુતુહલ ઉત્પન્ન થવાથી જરા ડોકું બ્હારકાઢી હું જોવા લાગ્યો. તો મ્હેં શબર સેનાપતિ માતંગને શબર લોકના સૈન્યથી વિંટાયેલો અમારા વૃક્ષ નીચે જોયો. આખું સૈન્ય તથા સેનાપતિ પાણી પી શાંત થઇ મન ગમતી દિશા તરફ ચાલવા લાગ્યું ત્યાં એક ઘરડો ભીલ સૈન્ય સાથે ન જતાં વૃક્ષ નીચે ઉભો રહ્યો. થોડી વાર પછી વૃક્ષપર ચઢી બખોલોમાંથી પોપટના બચ્ચાંને પકડી પકડી મારી નાંખી નીચે નાખવા લાગ્યો. મ્હારા પિતાએ તેને અમારી બખોલની પાસે આવતાં જોયો ત્યારે તે ઘણુ ગભરાયા પણ મ્હારા રક્ષણ માટે તેને ચાંચના પ્રહાર કરવા જતાં તે ભીલે ડોકુ મરડી નાંખી મ્હારા પિતાને નીચે નાંખ્યો. (જુઓ ચિત્ર નં. ૬) મ્હારા પિતાની પાંખમાં હું ભરાઇ ગયેલો હોવાથી તેણે મને જોયો નહીને હું પણ મ્હારા પિતાની સાથે સુકાં પાંદડાના ઢગલા ઉપર પડયો. હું અહીંથી એક પાસેના તમાલ વૃક્ષના મૂળમાં ભરાયો. ભીલ સર્વ મારેલા પોપટનો ગાંસડો બાંધી જ્યારે વિદાય થયો ત્યારે પાણીની મને તૃષા લાગવાથી લથડીયાં ખાતો પાણી પાસે જવા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. મને પુરી પાંખો આવેલી ન હોવાથી જેમ તેમ હું ચાલતો હતો, એટલામાં જાબાલી મુનિનો પુત્ર હારિત કેટલાક ઋષિકુમાર સાથે ત્યાં થઇ સ્નાન કરવા જતો હતો તેણે મને તરફડીયા ખાતો જોયો. મ્હારી પર દયા લાવી ઋષિ કુમારે બીજા ઋષિ કુમારને કહ્યું કે આ પોપટને હજુ પુરી પાંખો આવી નથી અને વૃક્ષ પરથી પડી ગયો છે, એ વારંવાર ચાંચ ઉઘાડે છે ને આંખો મીચી દે છે. એનામાં શક્તિ નથી માટે એને ઉંચકી લે અને પાણી પાસે મુક. આ ઉપરથી ઋષિ કુમારે મને ઉચકી લીધો (જુઓ ચિત્ર નં. ૭.) અને મ્હારી ચાંચમાં પાણીના ટીપાં નાંખી પાણીની છોળોથી મને ન્હવરાવ્યો. મને જરા વધારે સચેત થયેલો જોઇ તેઓએ તીર પાસે ઉગેલા કમળ પત્રની જલથી શીતલ થયેલી છાયામાં મૂકયો. તે પછી તેઓએ સ્નાનાદિક કર્મથી પરવારી પવિત્ર સરોજળ ભરી મને લઈ તપોવનં તરફ ધીમે ધીમે ગયા.

સરોવરથી બહુદૂર ગયા નહીં ત્યાં મ્હેં એક બ્રહ્મલોક જેવો આશ્રમ જોઓ. પાસે પાસે ઉગેલા વૃક્ષોથી તે ઢંકાઈ ગયેલો હતો. આશ્રમના

મધ્ય ભાગમાં એક અશોકનું ઝાડ હતું કે જેની છાયામાં જાબાલી મુનિને બેઠેલા મ્હેં જોયા. વૃદ્ધાવસ્થાએ એમનું શરીર ધોળું કરી નાંખ્યું હતું. એમના લલાટમાં ભસ્મનું ત્રિપુંડ કરેલું હતું, રૂદ્રાક્ષના વલયને પોતાની હાલતી આંગલીઓની વચમાં ફેરવતા હતા. યજ્ઞમાંથી ધુમાડા નીકળી રહ્યા હતા. આવી રીતે મૃગચર્મપર બેઠેલા મહામુનિ જાબાલીને જોતાં મને વિચાર થયો કે અહો તપનો કેવો પ્રભાવ છે! (જુઓ ચિત્ર નં. ૮.)

बाणभट्टाचार्य प्रणित.

कादंबरी.

मालव देशमें वेत्रावती नदीसे वेष्टित विदिशा नामक एक नगरी थी. वहांपर शूद्रक राजा राज्य करता था. राजाने अपने बाहुबलसे सर्व अन्य राजाओंको अपने मांडलिक बनाये थे. सार्वभौम नृपतिके जो जो चिन्ह होते है वे सर्व शूद्रक राजामें थे. वह सद्गुणोंका वास्तव्य स्थान, काव्यरूप सुधाका उगमस्थान, रसिक जनोंका आश्रयस्थान, और चतुर पुरुषोंमें अग्रगण्य ऐसा था. विदिशा नगरी इतनी तो विस्तीर्ण थी की तीनही लोक उसीसे पैदा हुए है ऐसा भास होता था. विदिशावासी सुंदर ललनाओं वेत्रावती पर स्नानार्थ जाती थी और वहा अनेक तऱ्हासे जलक्रीडा करती थी. नाना तऱ्हाके रंगसे रंगे हुए शूद्रक राजाके अनेक गजभी जलक्रीडार्थ जाते थे तब उनके शरीरके रंग धो जानेसे पानीपर अनेक सुंदर

दृश्य नजर आते थे. अनेक राजहंसके यूथभी वहा जल प्राशनाथ आते थे. राजाने सर्व अन्य राजाओंको अंकित कर लिया था जिससे उसको राज्यसंबंधीं कुछभी चिंता न थी. परद्वीपस्थ अनेक राजाओ उसके सेवामें निरंतर रहते थे. (प्रथम चित्र देखो) शूद्रक राजा तरुण तथा रूपसंपन्न था परंतु प्रधानादि सर्व सेवक राजसंततिके लिये अत्यंत उत्सूक थे. राजा अपने स्नेही राजपुत्रादिसह कभी गायनमें, कभी शास्त्रीय विषयके वादविवादमें, कभी शिकार खेलनेमें अपना समय आनंदसे व्यतित कर रहा था.

एक समय राजा प्रातःकालमें अपने दरबारमें आकर विराजमान हुआ था इतनेमें एक द्वारपालिकाने हाथ जोड अति नम्रतासे कहा, 'एक चांडालकन्या एक तोता साथमें लेकर आई हैं औंर उसका. कहना हैं कि वह तोताभी एक संग्रह योग्य हैं तथा मैं राज दर्शनभी लेना चाहति हूं." राजा यह सुन आश्चर्यमग्न हुआ और उस चांडाल कन्याको बुला लानेको आज्ञा दी. द्वारपालिका उसे ले आयी. प्रवेश करतेही चांडालकन्याने उस दरबारमें अनेक राजाओंसे परिवेष्टित ऐसा शूद्रक राजा देखा, सर्व दरबारस्थ जनोंकी दृष्टि खेंचनेके लिये उस चांडालकन्याने अपने यष्टीका जमीन पर प्रहार किया. राजाने उसके तरफ देखा तब एक वृद्ध परंतु जिसकी देहयष्टि पुष्ट तथा अत्यंत बलवान है ऐसा पुरुष उस चांडालकन्याके आगेमें चल रहा था वैसाही उसके पिछे एक बालक हाथमें एक पिंजडा लिया हुआ था. वह चांडालकन्या अत्यंत तेजस्वी थी. उसने नम्र हो प्रौढतासे राजाको प्रमाण किया. उस वृद्ध पुरुषने वह पिंजडा लेकर राजाके सामने रखा और बोला, "हे महाराजा, यह

शुक एक रत्न हैं इसको वैशंपायन कहते हैं. यह सर्व भाषाभिज्ञ, अनेक शास्त्र, राजनिति, इतिहास, काव्य, नाटक, ललित आदि जाननेवाला, क्रोधवश स्त्रियोंको समजानेवाला, मनुष्य तथा पशुओंके लक्षण पहचाननेवाला और मधुर भाषण करनेवाला हैं. इसका स्वीकार किजीये." उस वृद्धका भाषण संपूर्ण होतेही उस शुकने राजाके सन्मुख हो अपना एक पद उठा राजाका जयजयकार कर काव्यमय राजाकी प्रशंसा की. (द्वितिय चित्र देखो) राजा वह उत्तम काव्य सुन प्रसन्न हुआ. राजाने उस चांडालकन्याको थोडा आराम करनेको कहा और उसकी योग्य तजवीज करनेको मंत्रीको कह स्नानार्थ जलमंदिरको स्नानगृहमें गया सर्व सिद्धता थी. परिचारिकाओंने नाना तऱ्हाके सुगंधी द्रव्य मर्दन किये. बादमें वरुण जैसा हंसारूढ होता हैं वैसा राजानें स्फटिकासनपर आरूढ हो स्नान किया. अनेक परिचारिकाओ हाथमें सुवर्ण तथा रौप्य कलश ले राजाको स्नान कराता थी. (तृतीय चित्र देखो.) इस तऱ्हासे स्नान करके पितृतर्पण तथा पूजादि कर्म कर राजानें उत्तम भोजन किया. बादमें अपने मित्रोंके साथ दिवानखानामें वार्तालाप करते बैठा था इतनेमें उस तोतेका वृत्तांत श्रवण करनेकी उसे इच्छा हुई. द्वारपालिकाको उसे लानेके लिये आज्ञा की. तोता आ जानेपर राजानें उसको कुशल प्रश्न किये. (चतुर्थ चित्र देखो.) बादमें राजाने उसे अपना वृत्तांत कह सुनानेको आज्ञा की तब तोता कहने लगां—"दंडकारण्यमें अगस्ति ऋषि के आश्रमके समीप पंपा सरोवर हैं. उसके बाजूमें एक शिंशिपा वृक्ष है. उस वृक्षपरके जुने पुराने घोसलेमें मेरा जन्म हुआ प्रसूतीके समयही मेरी माता मेरेको तज गयी. मेरे पिताने वृद्ध होतेभी बहुत कष्टसे मेरा पालन किया. एक दिन 'भिल्ल लोक मृगया के लिये वहां आ पहुंचे.' और उनके

कामिनियाके उपयोगसे पुरातन कालसे प्रचलित ऐसी सुस्थिति बालको प्राप्त होती हैं.

आगमनसे उस अरण्य में भयंकर कोलाहल मचा. (पंचम चित्र देखो) वह कोलाहल शांत होनेपर बालस्वभावसे वह अशांतता का कारण क्या है यह देखनेको मै घोसलेके बाहर देखने लगा तो एक भिल्ल उस वृक्षपर चढ रहा था. यह अपरिहार्य तथा प्राणघातक प्रसंग देख मेरा पिता अत्यंत भयभीत हो मेरा रक्षण करनेके लिये कुछ इलाज देखने लगा. इतनेमें वह पापी शिकारी हमारे घोसलेके पास आया और उसने अपना एक हाथ अंदर डाला. मेरे पिताने उसके हाथपर अपने चोंचसे बहुत प्रहार किये (छट्ठां चित्र देखो) परंतु उस दुष्टने मेरे पिताको मार नीचे फेंक दिया तब मैं मेरे प्राण रक्षणके लिये वहांसे भागा और बाजूमें एक तमाल वृक्ष था उसके जडमें जा छिपा. मैं बहुत तृषाक्रांत होनेसे पानीके खोजमें था इतनेमें जाबालिपुत्र हारित उसी मार्गसे स्नानार्थ जा रहा था. मेरी वह स्थिति देख उसने मुझे उठा लिया और सरोवरपर ले जा मेरेको उदक प्राशन करा स्नानभी कराया जिससे मेरेको बहुत होशियारी आई. (सातवां चित्र देखो.) उसने आपना स्नानसंध्यादि विधि पूर्ण किया तब वह मुझे साथ ले तपोवनमें गया. उस तपोवनमें एक सुंदर अशोकका वृक्ष था उसीके नीचे अत्यंत दैदिप्यमान शुभ्र जटा यज्ञोपवित धारण किये हुए ऐसे भगवान जाबालि ऋषी मैंने देखे. (आठवां चित्र देखो.)

डोंगरे यांचें बालामृत [illegible]

[illegible]

ચોર અને ગોદરેજની તીજોરી

વચ્ચે

રસાકસી.

થોડા વખત ઉપર સરકારી ઓફીસોમાં ચોરોએ તીજોરીઓ તોડી ચોરી કરવા માંડયાથી ગોદરેજની તીજોરીઓ વીશે સરકારે પરપુછ કરી અને બનાવટ કેવી છે તે જોવા નમુના માગ્યા. ગોદરેજે નમુના મોકલાવતી વખતે પોતાની અને બીજા મેકરોની તીજોરીઓની બનાવટના ફેરની સમજ આપી અને પરીણામમાં ગોદરેજને ૧૭૬ તીજોરીનો ઓરડર મળ્યો.

હીંદુસ્તાન અને બરમાની સેવીંગ બેંકો માટે સરકારે ગોદરેજની ૩૭૨ તીજોરી ખરીદી તે પેહેલાં બીજા મેકરની તીજોરી સાથે આગમાં નાખી પરીક્ષા કરી હતી. બીજી તીજોરીમાં સઘળાં કાગજો બળી ગયા હતાં જ્યારે ગોદરેજનીમાં સઘલાં જેવાંને તેવાંજ રહ્યાં હતાં.

કારખાનું—ગેસ કંપની પાસે,

પરેલ મુંબઇ.

INDIAN GOLDEN SERIES.

RUTUSAMHAR OF KALIDAS.

——and——

RAMAYAN PART II.

:o:——

Will be out shortly.

The Indian Golden series means Hindu mytholoy and old Sanskrit dramas in pictures. It is a charming series of books beautifully bound and attractive in appearance. The ancient Sanskrit literature has no doubt its own unique value but the reality is ten-fold increased by choicest illustrations. The whole series stands unrivalled in get-up and apart from its value as presentation-copies it is a worthy addition to literary publications. The designs are the triumph of artists and no library will be complete without these books. All books are artistically printed on high-class papers and are an all round pleasure.

No. I. **Meghaduta or cloud messenger.**—A great poem of Kalidas with translation of Sir William Johnes.

No. II. **The Ramayan part I.**—The great Indian epic poem of Valmiki with translations of Griffith.

No. III. **Shakuntala or the lost ring.**—The best drama of Kalidas with English narrative.

No. VI. **Rutusamhar of Kalidas.**—with brief sketch in English. Will be out shortly.

No. V. **Ramayan part II.**—Ajodhya kanda of Valmiki will be out shortly.

Paper Bound Rs. 2-8. Cloth Bound Rs. 3-8.

De-Luxe Rs. 15 Each.

The Lakshmi Art Printing Works,
Sankli Street,
Byculla BOMBAY.

Book Your orders Now.

DIVALI CARDS!

NEW YEAR CARDS!!

READY! READY!! READY!!!

Beautiful designs beautifully set in one colour two colours and three colours. Pictures ranging from **One Anna** to **One Rupee**. Special rich cards prepared to order and also ready for high class gentry. You need not repent for sending cards with unIndian designs. Our cards breathe India and Indian Art.

For particulars inquire of :—

The Lakshmi Art Printing Works,

Sankli Street,

Byculla, BOMBAY.

Printed at The Lakshmi Art Printing Works, Byculla, Bombay,
by G. K. Devare and published by PURSHOTAM & Co.
Sankli Street, Byculla, BOMBAY.